

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การออกแบบพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี
ชื่อ	นางสาวเบญจวรรณ ทศนลิลพร
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ศิลปสถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา	2543

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณค่าของงานออกแบบสถาปัตยกรรมพระนครคีรี ตามกระบวนการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ , สถาปัตยกรรม , ภูมิสถาปัตยกรรมและคติสัญลักษณ์

การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ เริ่มต้นด้วยการศึกษาแนวความคิดเรื่องการออกแบบพระราชวังและวัดประจำพระราชวังเพื่อทำความเข้าใจแบบแผนประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมพระราชวังอันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ , พระมหากุฎราชและกรมพระราชวังหลัง ซึ่งพบว่ามี การแบ่งพื้นที่ใช้สอยในเขตพระราชวังออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นพระราชฐานแบ่งเป็น 3 เขต ได้แก่ พระราชฐานชั้นนอก , พระราชฐานชั้นกลางและพระราชฐานชั้นใน กับส่วนที่เป็นวัดภายในพระราชวัง รวมทั้งศึกษาแบบแผนพระราชวังหรือพระตำหนักสำหรับประทับแรมคราวเสด็จประพาส ที่มีกรายัดแบบแผนประเพณีดังกล่าวและแบบที่ทำขึ้นอย่างเพียงพอต่อการเสด็จประทับแรมชั่วคราวเท่านั้น นอกจากนี้ยังศึกษาถึงประวัติศาสตร์ในด้านการเมืองการปกครอง , สังคม , เศรษฐกิจและการต่างประเทศ เพื่อทำความเข้าใจสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการสร้างงานสถาปัตยกรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทราบการพัฒนาแบบอย่างและความต่อเนื่องของอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกในรูปแบบต่าง ๆ ท่ามกลางบริบทแวดล้อมทางสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย ก่อนจะมุ่งเป้าหมายการศึกษาเฉพาะลงที่การสร้างสถาปัตยกรรมพระนครคีรีขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในสังคมยุคนั้น โดยมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในในเมืองเพชรบุรีเองที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ , สังคม กับลักษณะทางกายภาพของเมืองที่เหมาะสม และจากปัจจัยภายนอกที่กลุ่มชนชั้นผู้นำในขณะนั้น อันได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระราชวงศ์ , ขุนนางหัวก้าวหน้าที่มีบทบาทโดดเด่นในราชสำนัก และกลุ่มมิชชันนารีชาวตะวันตก มุ่งความสนใจเมืองเพชรบุรีเป็นกรณีพิเศษด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไป ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด , บทบาท , พฤติกรรมและการแสดงออกทั้งทางด้านสังคมและศิลปะ รวมไปถึงการแสดงออกทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้น สามารถสะท้อนภาพลักษณ์และโฉมหน้าทางประวัติศาสตร์ประเทศไทยในช่วงวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของชาติได้อย่างดี

การศึกษาในเชิงสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม เป็นการศึกษาจากลักษณะทางกายภาพกลุ่มอาคารต่าง ๆ ของพระราชวัง ซึ่งพบว่า การวางผังบริเวณและกำหนดตำแหน่งของหน่วยอาคารทั้งหมดนั้นยังคงยึดถือแบบ

แผนของพระราชวังหลวงในพระนคร ที่มีการแบ่งพื้นที่เขตพระราชฐานเป็นส่วน ๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยและบอกถึงตำแหน่งสิทธิ - หน้าที่ของแต่ละบุคคล อันเป็นการปฏิบัติตามแบบแผนที่ไม่เคร่งครัดนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดในการนำมาปรับใช้กับภูมิประเทศที่เป็นยอดเขาที่มีความแตกต่างของระดับความสูงค่อนข้างมากและมีพื้นที่ราบจำกัด ส่งผลให้ต้องกระจายกลุ่มอาคารออกเป็นกลุ่ม ๆ วางลงบนยอดเขาทั้ง 3 ยอด โดยใช้เทคนิควิธีในการเชื่อมต่อภูมิประเทศกับสถาปัตยกรรมทางประโยชน์ใช้สอยและทางสุนทรียภาพที่แตกต่างกัน ทำให้พระนครคีรีแห่งนี้มีคุณค่าและความล้าลึกในเชิงการออกแบบที่สัมพันธ์กัน ทั้งในด้านแผนผังระดับจุลภาค ที่หมายถึงเฉพาะบริเวณยอดเขาสามยอดอันเป็นที่ตั้ง กับในระดับมหภาค ที่หมายถึงระดับเมือง ส่วนในด้านภาพสามมิติที่แสดงให้เห็นความสามารถในการสร้างสรรค์ของสถาปนิกผู้ออกแบบกับความก้าวหน้าทางการช่างในส่วนของโครงสร้าง , เทคนิคการก่อสร้างและวัสดุที่ใช้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ อาคารประเภทศาลา , วังกับตำหนัก และศาสนสถาน ที่มีการออกแบบผังอาคารและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตนแตกต่างกันไป

การศึกษาในเชิงคติสัญลักษณ์ เป็นการศึกษสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่แฝงไว้ด้วยเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพื้นฐานแนวความคิด ทั้งส่วนคติโบราณที่เป็นความเชื่อในเรื่องการจำลองสวรรค์และจักรวาล อันหมายถึง ลักษณะภูมิจักรวาลตามคัมภีร์ไตรภูมิในพุทธศาสนากับแนวความคิดเรื่องพระจักรพรรดิราชาและอำนาจเหนือธรรมชาติ และคติสมัยใหม่ที่ต้องการให้อาคารเป็นสัญลักษณ์แสดงความทันสมัยแบบตะวันตก อันส่งผลให้บทบาทและหน้าที่ของพระนครคีรีเป็นเสมือนสัญลักษณ์ในเชิงการเปรียบเทียบสถานภาพของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเทวราชา สัญลักษณ์ในเชิงบทบาทและหน้าที่ที่เป็นรูปจำลองจักรวาลเพื่อแสดงความเป็นพระจักรพรรดิราชา ธรรมราชาและผู้ทรงบารมีสูง รวมทั้งเป็นเครื่องมือด้านการดำเนินนโยบายทางการเมืองในฐานะตัวแทนสร้างภาพลักษณ์ให้ชนต่างชาติเห็นความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและความทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศในสมัยนั้นด้วย

ดังนั้นคุณค่าของงานออกแบบสถาปัตยกรรมพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นอัจฉริยภาพในเชิงสร้างสรรค์ทางการช่างที่พัฒนาการต่อเนื่องมาบนพื้นฐานความต้องการและวิถีชีวิตของสังคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถอย่างสูงยิ่ง ทรงนำพาประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อทางการเมือง แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมยังมีความสำคัญหนึ่งในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายทางการต่างประเทศที่ควรแก่การบันทึกไว้เป็นอย่างยิ่งอีกบทบาทหนึ่งด้วย

Thesis Title	An Architecture Design Study of Pranakorn Kiri , City of Phetchaburi
Name	Benjawan Thatsanaleelaporn
Concentration	History of Architecture
Department	Related Arts and Architecture
Academic Year	2000

Abstract

The objective of the thesis is to study the value of architectural design of Phranakorn Kiri, City of Phetchaburi. Accordingly, the study explored history of architecture, architecture, landscaping and symbolism through the studying process of historical study in architecture.

In terms of history, the study focuses on the concept design of Royal Palaces and Royal Temples in order to understand the tradition and culture of construction of Royal Palace and Royal Temple. It is found out that the Royal Palace is divided in to 3 main areas that are outer palace, middle palace and inner palace.

Moreover, the study focuses on Summer Palace that follows the same concept of construction. The study also explores the history of politics, social, economics and foreign affair of the country at that period that lead to better understanding of factors that influence the construction of western style architecture from Ayutthaya period until King Rama the 4th period. This part of the study aims at clear understanding of pattern, development and continuity of various western style architecture in each social environment of each reign.

Consequently, the study focuses on the construction of architecture of Phranakorn Kiri in City of Phetchaburi among the change and diversity of social and economics of that period. It is found that the change of social and economic in Phetchaburi roots from various factors. The first important factor is the value of Phetchaburi itself. Phetchaburi at that time was a significant economic center distinguished by its physical and topographical features that facilitate economic activities. The other factor is the vision of leader such as King Rama the 4th, the vision of technocrats and western missionaries. These groups of people viewed Phetchaburi differently according to their special interests and benefits.

These two main factors influenced the change of notion, roles, behavior, arts and architecture of people in Phetchaburi. The architecture in this period illustrated the history of Thailand in political crisis that against the colonialism significantly.

In terms of architecture and landscape, the study focuses on physical features and layouts of groups of buildings in Phranakorn Kiri. It is found that the layout and orientation of Royal Palace imitated from the Royal Grand Palace in Capital City. The Royal Palace of Phranakorn Kiri is sectioned according to its functions and especially owner's position, right and duty. Nevertheless, the concept was not fully implemented due to the limitation of topography of the area i.e. steep mountain and less flat area. The limitation of topography forced architect to separate the building in to 3 main groups located above 3 main mounts. The architect used the landscaping technique to connect the 3 groups of buildings together beautifully. The connection of landscape creates the spatial connection of micro and macro plan successfully.

Subsequently, the study of 3 dimension of Phranakorn Kiri architectures reveals the knowledge, ability and talent of architect as well as the capability, capacity and skills of architectural workers of that period. The impressive construction techniques and the successful usage of various construction materials can be seen in the construction of Sala, Royal Palace and its subordinate palaces, and religious buildings.

In terms of symbolism, the study found that Phranakorn Kiri architecture and its ornaments employ both the concepts of ancient beliefs and modern concept. The ancients believe employed in Phranakorn Kiri architecture is the imitation of heaven and universe in Buddhism and concept of Emperor and his supernatural power. The modern concept employed is the utilization of Phranakorn Kiri to represent modernization of the country. Phranakorn Kiri therefore symbolizes the status of King Rama the 4th as a God and Emperor. At the same time, Phranakorn Kiri is a political statement against colonialism.

As a result, the value of architectural design of Phranakorn Kiri is not only reflect the talent and creativity of architect which was developed continuously upon need and social life style of individuals in King Rama the 4th period but also reflect that architecture can be used as a tool dealing with international politics and diplomacy which also deserve to be documented.

กิตติกรรมประกาศ

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสำนึกในพระคุณเหล่านายช่าง
ทุกพระองค์ทุกท่าน ที่แสดงอัจฉริยภาพในเชิงสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมพระนครคีรี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สมชาติ จีงสิริอารักษ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาทิศ ชูแสง ที่กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และให้ความรู้ คำ
แนะนำปรึกษาทางวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนความเข้าใจกระบวนการศึกษาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและ
ช่วยตรวจแก้ไขฉบับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบพระคุณ อาจารย์สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยาและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรรณ พุตระกูล ที่
กรุณาเป็นกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์และจุดประกายความคิด ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ , ห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่อุทยาน
ประวัติศาสตร์พระนครคีรี ที่กรุณาให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าภาคสนาม

ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น คือ คุณปัทมา วิจิตจรรยา , คุณทิวา เมื่อนปฐม , คุณบัณฑิต อินทร์คง , คุณสุวิทย์
เดชะรุ่งถวิล รวมทั้งคุณสุวิภา พงษ์ปวน ตลอดจนพี่ ๆ น้อง ๆ ที่เป็นกำลังใจและแลกเปลี่ยนความรู้สัปดาห์ละ 5
ปี โดยเฉพาะผู้ที่สละเวลามาช่วย คือ คุณอดุลย์ เบ็ญกาสิทธิ์ ในการเขียนแบบร่างรูปตัดพระที่นั่ง , คุณวัลลภ ตันติปิย
สกุล ในการเขียนภาพ 3 มิติ , คุณพิเศษ จันทน์และคุณเพ็ญ อัครสุภาฤกษ์ สำหรับภาพลายเส้นในบทสุดท้าย , คุณ
วานิสสา ชาญมงคลกับคุณพจนนา - พงษ์ ศรีประเสริฐ ที่ห่วงใยดูแลทุกข์สุขเสมอมา ที่สำคัญ คือ คุณธีรพล ลิขญยีน
ผู้เป็นทั้งกำลังกายกำลังใจอยู่เบื้องหลังความสำเร็จครั้งนี้ในทุกขั้นตอนของการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้ ครอบครัวข้าพเจ้าที่สนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เรือเอกสถาพร ทศนลีพร , คุณวิภาวี
ทศนลีพร โดยเฉพาะบุคคลที่สำคัญที่สุด คือ นาวาเอกเสถียรและคุณสายพิณ ทศนลีพร คุณพ่อคุณแม่ผู้ทุ่มเทและ
เป็นกำลังใจในการศึกษาทุก ๆ ด้านของข้าพเจ้าอย่างสม่ำเสมอตลอดมา ข้าพเจ้าขอระลึกพระคุณไว้เป็นที่สุด